

OPONENTSKÝ POSUDOK

dizertačnej práce Mgr. lic. Renáty Matušú, na tému: „Verbální a neverbální bezprostřednost učitele ve vztahu k žákovskému učení“.

Dizertačná práca Mgr. Renáty Matušú je originálnym výskumným počinom, pretože sa venuje sa problematike v česko-slovenskom a snáď i v širšom zahraničnom priestore zatiaľ neprebádanej. Zároveň je mimoriadne inšpiratívna a aktuálna pre ďalší rozvoj humanistických a konštruktivistických teoretických konceptov edukácie v pedagogickej teórii, ako aj efektívnych modelov výučbovej komunikácie v školskej praxi.

Hneď na úvod možno konštatovať, že dizertačná práca má vynikajúcu odbornú a metodologickú úroveň. Autorka si stanovila náročné teoretické i výskumné ciele, ktoré úspešne naplnila. Práca má logickú a dobre premyslenú štruktúru, zodpovedajúcu tomuto druhu vedeckého textu, s vyváženou proporcionalitou teoretickej i empirickej časti, ktoré sú zreteľne a funkčne prepojené. Autorka v celej práci využíva výrazný vedecký a odborný jazykový štýl, súčasne vďaka autorkinmu dôkladnému vysvetľovaniu je práca pre čitateľa zrozumiteľná a vďaka jej entuziazmu pre zvolený problém aj značne zaujímavá, strhujúca k pokračovaniu v čítaní textu.

V teoretickej časti práce autorka preukázala mimoriadny odborný rozhľad v problematike sociálnej interakcie, výučbovej komunikácie, bezprostrednosti učiteľa, percipovaného učenia sa a ďalších relevantných okruhov. Vychádza z cca 250 zdrojov, z ktorých podstatná časť je zahraničnej proveniencie, pričom viaceré z nich v našom odbornom okruhu doteraz neboli príliš známe. Celý text teoretickej časti je spracovaný „prísne“ logicky a precízne, každá kapitola obsahuje dôkladné vymedzenie pojmov, ich teoretických poňatí a výsledkov výskumov, ktoré autorka vzájomne alebo vývojovo konfrontuje, pritom kriticky vyhodnocuje, aby nakoniec zdôvodnila zmysel uvádzaných zistení pre riešenie svojho výskumného problému. Tento disciplinovaný prístup jej zabezpečil dobré zacielenie relevantných teoretických východísk pre empirickú časť bez odbiehania k iným problémom, alebo k všeobecným konštatáciám, ale aj vyjasnenie kontextu, vzájomných (niekedy i prekvapivých) súvislostí skúmaných pedagogických javov, či komplementárne prepájanie protikladov (napr. subjektívneho a objektívneho, personálneho i sociálneho atď.). Dizertantka tak preukázala vysokú úroveň koncepčného, kritického a tvorivého vedeckého myslenia.

V rozsahu tohto posudku nie je možné popísať celú teoretickú časť a vzhľadom na jej celkové pozitívne hodnotenie to nie je ani potrebné. Považujem však za potrebné osobitne vyzdvihnúť najmä kapitolu 3. o interpersonálnej bezprostrednosti učiteľa ako relačného činiteľa vo výučbe, ktorá prináša množstvo nových teoretických poznatkov, zvlášť o teoretickom zázemí konštruktú bezprostrednosti s analýzou štyroch oblastí teoretických prístupov k problematike a s dobrým zdôvodnením ukotvenia práce v sociokognitívnych konceptoch. Veľmi cenná je tiež analýza doterajších výskumov bezprostrednosti učiteľa a ich vlastné prehľadné spracovanie podľa výskumných zámerov a použitej metodológie s komentárom k ich silným stránkam a slabším, vrátane vývoja a prehľadu výskumných nástrojov pre jej meranie. Také isté pozitívne ocenenie zasluhuje autorkin prehľad a hodnotenie kauzálnych modelov bezprostrednosti učiteľa a percipovaného učenia sa žiakov. Teoretická časť tak autorke dobre poslúžila pre nájdenie dosiaľ nepreskúmaných oblastí a vymedzenie výskumného

problému. Preto k teoretickej časti nemám závažné pripomienky, snáď len tú, že sa nestotožňujem s jednoznačným tvrdením autorky (s. 36 pod čiarou), že personalistické teórie odmietajú vonkajšiu motiváciu a uznávajú len rozvoj vnútornej motivácie.

V empirickej časti práce autorka dôrazne dokazuje vysokú kvalitu svojich metodologických spôsobilostí. Celá kapitola 6 by mohla byť ukážkovou učebnicou prípravy kvalitného výskumu. Ja charakteristická dodržaním striktných vedeckých postupov, dôkladnosťou a precíznosťou, čo platí od vymedzenia výskumného zámeru, problému, cieľov, či hypotéz, cez operacionalizáciu premenných, ale osobitne pri postupe vývoja dotazníka interpersonálnej bezprostrednosti učiteľa a jeho dimenzií a položiek cez individuálne rozhovory, ohniskovú skupinu, pilotáž až po faktorovú analýzu a predvýskum. Tu bolo zreteľné a aj úspešné úsilie autorky o zabezpečenie validity a reliability nástroja, reprezentatívneho výskumu, eliminovanie subjektívnych vplyvov a dodržanie etických zásad výskumu. Napriek autorkinej nespokojnosti ja naopak vzhľadom na súčasnú situáciu oceňujem získanie veľkej vzorky respondentov – žiakov 2. stupňa ZŠ pre samotný výskum ako aj osobitných skupín respondentov pre pilotáž a predvýskum. Jediné, čo rušivo pôsobilo, pri čítaní tejto časti je v modeli i v nástrojoch označenie charakteristík učiteľov a žiakov (pohlavie, prax, ročník atď.) pojmom „vlastnosti učiteľa/žiaka“, čo evokuje vlastnosti osobnosti.

V uvedenej kapitole ale aj v kapitole 7 pri analýze dát a interpretácii výsledkov autorka preukázala mimoriadne dobré zvládnutie štatistických procedúr a presvedčivo dokumentuje svoje výskumné zistenia. Celá časť prináša nové výskumné údaje o vnímaní kauzálnych súvislostí interpersonálnej bezprostrednosti učiteľa a percipovaného učenia sa žiakmi v závislosti od ich pohlavia, ročníka, školskej úspešnosti, od pohlavia, vzdelania a dĺžky praxe ich triednych učiteľov a jasne dokazuje aj príčinnú závislosť medzi interpersonálnou bezprostrednosťou učiteľa a percipovaným učením sa žiakov. Výsledky sú prehľadne spracované v grafoch a tabuľkách a zrozumiteľne objasnené v komentároch. Všetky výskumné zistenia sú v česko-slovenskom, ale aj širšom zahraničnom prostredí originálne, rozhodne veľmi zaujímavé a sú výrazným prínosom pre vedeckú teóriu, pre školskú prax a pôsobenie učiteľov, ale aj pre vysokoškolské a celoživotné vzdelávanie učiteľov. Jediné, čo pravdepodobne autorka trochu podcenila, je delenie dĺžky praxe učiteľov na pomerne nesúmeriteľné skupiny (napr. 3-5 rokov, ale 15 až 40/45 rokov), čo jej neumožnilo citlivejšiu interpretáciu závislostí tejto premennej.

V diskusii autorka analyzuje vlastné zistenia, hľadá možné príčiny výsledkov s oporou o relevantné výskumy sledovaných charakteristík a premenných, vrátane hodnotiacich poznámok, potvrdenia zistení, či protikladných názorov. Dobre si uvedomuje limity svojho výskumu a v záveroch uvádza podnety na ďalšie výskumné šetrenia, ktoré by doplnili jej výskumné výsledky.

K uvedenému je potrebné dodať, že práca spĺňa všetky formálne požiadavky kladené na dizertačnú prácu. Zásady vedeckej etiky i bibliografické normy pre prácu s literatúrou sú poctivo dodržané. Pôvodnosť práce dokladuje aj 7 príloh. Štylistická stránka práce je na výbornej úrovni a ak to ako slovenský oponent dokážem posúdiť, v práci nie sú gramatické chyby. Doterajšia publikačná aktivita doktorandky je plne dostačujúca.

Otázky do diskusie:

1. Objasnite podrobnejšie, ako ste mysleli výrok, že personalistické teórie odmietajú vonkajšiu motiváciu (s. 36). Naozaj to platí pre všetky? Ako vidí autorka miesto a využitie personalistických teórií v problematike interpersonálnej bezprostrednosti učiteľa a percipovaného učenia sa žiaka?

2. Na základe akého konceptu profesijnej dráhy učiteľov ste vymedzili rozpätia rokov praxe? Ak to nevychádza zo žiadneho konceptu, ktorý by ste využili teraz a čo by Vám to mohlo priniesť (alebo mohlo by Vám to niečo priniesť)?
3. Čím všetkým by podľa autorky bolo možné vysvetliť, že faktor zdieľanie neformálneho rámca sa v množstve sledovaných závislostí ukázal ako štatisticky nevýznamný?

Záver:

Predložená dizertačná práca je vysoko kvalitná vedecká štúdia ako po obsahovej, tak aj po metodologickej stránke. Predstavuje originálny a overený prínos k budovaniu vedeckej teórie pedagogiky a má široké a rôznorodé aplikácie do praxe. Je spracovaná poctivo, dôkladne a s osobným zanietením. Autorka preukázala rozsiahle odborné znalosti na poli edukačných vied, ako aj spôsobilosť plánovať, realizovať a interpretovať kvalitný pedagogický výskum. Z uvedených dôvodov **odporúčam dizertačnú prácu Mgr. Renáty Matušů k obhajobe.**

Banská Bystrica 13. 7. 2021

prof. PhDr. Beata Kosová, CSc.
oponent